

Egzistencija se ne može analizirati

Začudo, rečenica "Egzistencija se ne može analizirati" dolazi od osnivača "egzistencijalne analize", Viktora E. Frankla. Naravno da je bio u pravu. Prema Dudenu (naziv njemačkog rječnika), "analizirati" znači: (znanstveno) secirati, rastaviti, ispitati, rastvoriti. Egzistencija, shvaćena filozofski kao način bivanja prikladan čovjeku (i samo čovjeku), je, međutim, jedinstvo i cjelovitost; niti ju je moguće secirati niti je rastavljiva, može se ispitati samo u vrlo ograničenoj mjeri i također se ne može rastvoriti. Dakle, što znači izraz "egzistencijalna analiza"?

Ovu stvar moramo promatrati iz povijesne perspektive. Frankl je imao poteškoća s "krsnim imenom" svog duhovnog djeteta. 1926. smislio je riječ logoterapija. Tadašnji 21-godišnjak zasigurno nije mislio da će sličnost sa stručnim pojmom "logopedija" dovesti do nesporazuma i zabune u široj javnosti, s čime će se kasnije morati boriti generacije logoterapeuta. Govorna terapija je početkom 20. stoljeća vjerojatno još uvijek bila nedovoljno razvijena i malo poznata. "Logoterapija" je sama po sebi bila prikladan naziv, jer pitanje za smislom, "logosa", igra veliku ulogu u obliku terapije koju je stvorio Frankl.

U principu bi "krštenje" time bilo izvršeno. Ali nešto je zaokupljalo liječnika i psihijatra Frankla sve do 1930-ih. Bilo je to vrijeme kada je Sigmund Freud postao zvijezda svoje branše širom svijeta. Psihoanaliza je postala modni hit i bila je svima poznata. Frankl je osobno poznao Freuda, bio cijenjen i zaštićen od njega kad je bio mlad, a ipak se okrenuo od njegovog učenja iz dobro promišljenih razloga. To je u njemu moralo izazvati žestoku unutarnju borbu. Franklu je ležalo na srcu da poništi "poniženje" čovjeka, koji je u Freudovim modelima redukcionistički projiciran na psihofizičku razinu, te "podići" sliku čovjeka u njegovoj (također) duhovnoj dimenzionalnosti.

"Gdje je ona terapijski zainteresirana psihologija koja uključuje ove 'više' slojeve ljudske egzistencije u svojim obrisima i u tom smislu i za razliku od riječi 'dubinska psihologija' zaslužuje naziv 'visinska psihologija'?", napisao je Frankl 1938. u "Zentralblatt für Psychotherapie" (na hrv. Središnji časopis za psihoterapiju) i tako stvorio još jedno „krsno ime“. (Viktor E. Frankl, „Logotherapie und Existenzanalyse“, Piper, München, 1987, Seite 18)

No, termin visinska psihologija, za razliku od pojma dubinska psihologija, nije se progurao. U popularnom smislu, ljudi su nešto mogli zamisliti pod pojmom dubinska psihologija: otkrivanje dubokih slojeva svijesti, kopanje po skrivenim emocijama i čežnjama, traženje potisnutih trauma itd. Međutim, kada je riječ o terminu visinske psihologije, njihova mašta je zakazala.

No, vratimo se na zloslutnu 1938. godinu. Iz žara gornjeg citata primjećujemo da je Frankl želio uspostaviti pravi kontrapunkt, jasnu antitezu psihoanalizi, ne samo u sadržajnom već i semantičkom smislu. Umjesto dubine – visina! I kao rezultat toga: umjesto psihoanalize – egzistencijalna analiza! Jer u sljedećem tekstu stoji:

“Gdje je, drugim riječima, ta teorija o onome što je jednostavno duševno, a posebno o neurotičnim događajima koja, nadilazeći područje psihe, uzima u obzir cjelokupnost ljudske egzistencije, u svojoj dubini i visini, te bi se prema tome mogla nazvati egzistencijalnom analizom?”

Rodilo se sljedeće "krsno ime".

Franklov psihoterapijski kompleks teorija, koji se proteže na cjelinu ljudske egzistencije, stoga bi trebao nadopuniti psihoanalizu, ako ne i potpuno zamijeniti. Franklov poziv upozorenja glasio je: Čuvajte se! Psiha je samo dio ljudske egzistencije! Iza riječi "psiha" jednostavno je slijedio pridjev "- analiza", a sada je, zbog kontrasta, ovaj pridjev također pridružen i riječi "egzistencija". Frankl se borio za preciznost definicije. U istom eseju napisao je:

„...u obliku egzistencijalne analize koja polazi od nepobitne iskonske činjenice ljudske odgovornosti kao suštine ljudske egzistencije i koja ima za cilj ništa više i ništa manje nego potpuno prepoznavanje te činjenice od strane pacijenta.“ (Viktor E. Frankl, „Logotherapie und Existenzanalyse“, Piper, München, 1987, Seite 26)

Jasno je rekao da ljudska egzistencija - za razliku od psihičkih procesa - uključuje slobodu (volje), koja podrazumijeva ljudsku odgovornost. Time je želio uspostaviti egzistencijalnu analizu kao teorijsko-antropološku podstrukturu na kojoj se nadograđuju primijenjene metode logoterapije. Međutim, precizno govoreći, svojom egzistencijalnom analizom nije uspio stvoriti pravi pandan psihoanalizi, jer to uključuje teoriju plus praksu i ne dijeli se – kao sada Franklov pristup – na dva pojma.

Nakon ratne katastrofe, kada se Frankl vratio "normalnom životu", još uvijek je njegovao ideju da psihoanalizu mora braniti protuargumentima. U svojoj knjizi „Der unbewusste Gott“ (na hrv. Bog kojega nismo svjesni), Frankl je osporio Freudov koncept nespješnog. Godine 1959. napisao je u “Priručniku za teoriju neuroza i psihoterapiju”:

“Prema egzistencijalnoj analizi, ne postoji samo nespješni nagon, već i nespješna duhovnost; drugim riječima: ne samo da poznajemo i prepoznavamo nagonsko nespješno, već i duhovno nespješno, a logos, kojim terapijski oblik egzistencijalne analize, logoterapija, ulaže toliko truda po pitanju procesa i izvora, ukorijenjen je u nespješnom. Iz ovoga se može procijeniti koliko malo logos u našem smislu ima veze prvo s ratiom, a drugo s intelektom.“ (Viktor E. Frankl, „Logotherapie und Existenzanalyse“, Piper, München, 1987, Seite 58)

Ako uzmete u obzir da je 30 godina kasnije Alfried Längle predbacio Franklu da je logoterapija previše racionalna i cerebralna, da zanemaruje psihi, da treba "sakriti" svoje osjećaje itd., treba se jako čuditi s obzirom na ove rane Franklove tekstove. Je li Frankl ikada zaniijekao emocije i nagone? Samo je tvrdio da oni ne čine cijelu povijest čovjeka. Je li Frankl precijenio um i razum? Pa, relativizirao ih je s obzirom na logos...

Važna stvar u vezi s prethodno citiranim odlomkom knjige je sljedeća: Odlomak dalje, Frankl je dao određena objašnjenja o zbunjujućem "krsnom imenu" svog duhovnog djeteta:

"U svemu tome, egzistencijalna analiza zapravo nije analiza egzistencije; jer ne postoji analiza egzistencije kao što ne postoji i sinteza egzistencije. Naprotiv, egzistencijalna analiza je eksplicacija egzistencije. Samo da ne predvidimo da egzistencija, osoba, također sama sebe eksplicira; eksplicira se, razvija se, odmotava se, naime u toku života... Ali egzistencijalna analiza ne znači samo eksplicaciju ontičke egzistencije, već i ontološku eksplicaciju onoga što egzistencija jest. U tom smislu, egzistencijalna analiza je pokušaj psihoterapeutske antropologije, antropologije koja prethodi svakoj psihoterapiji..."

To zvuči prilično komplicirano, ali ne znači ništa drugo nego teorijski temelj logoterapije. Treba napomenuti da knjiga "Der unbewusste Gott" (na hrv. Bog kojega nismo svjesni) posebno pokazuje koliko su usko isprepletene slika čovjeka i metode, primjerice u poglavlju „Existenzanalytische Traumdeutung“ (na hrv. Egzistencijalno analitičko tumačenje snova). Riječ je o nizu terapijskih razgovora!

Kada sam 1970-ih pitala Frankla ne može li se jednostavno govoriti o logoteoriji i logoterapiji, budući da je želio odvojiti teoriju i praksu, odmah je pristao. U to je vrijeme psihoanalitička zvijezda odavno nestala, a Franklova želja za "protupoliziranjem" je ugašena. Frankl je rado prihvatio naslov moje disertacije "Logoterapija kao teorija osobnosti". Naravno, jednako mu je drago što su aspekti logoterapijske antropologije (volja za smislom, ispunjenje smisla kao motor duševnog zdravlja) empirijski potvrđeni; a riječ "egzistencijalna analiza" uopće nije korištena. Čak i kada sam 1989. godine jedno poglavlje svoje knjige "Psihološka prevencija" nasloвила "logofilozofija", Frankl nije imao primjedbi na ovaj izraz.

Na brojnim putovanjima u SAD, Frankl je bio suočen i s činjenicom da se u engleskom jeziku "existential analysis" povezuje s "Daseinsanalyse" Ludwiga Binswanger. Franklu se ova zbrka nije svidjela. U engleskom, kao i na njemačkom govornom području, također je postojala tendencija skraćivanja dužih tvorbi riječi. Čak se i umjesto "psihoanalize" sve češće govorilo da netko radi "analizu" - a svi su mislili na Freudov kauč. Slično skraćivanje bi ugrozilo riječ "egzistencijalna analiza", što bi zabunu povećalo do gigantskih razmjera. Ukratko, Frankl je postupno nastojao napustiti ovo "krsno ime".

Ali stvari su se ispostavile drugačije. Alfred Längle, negdašnji obožavatelj logoterapije, počeo je simpatizirati Franklovu staro stvaralaštvo. Što je Längle više kritizirao Frankla i što se više udaljavao od izvornih logoterapijskih ideja, to se intenzivnije fiksirao na "egzistencijalnu analizu", koju je međutim tumačio kako mu je odgovaralo. Kad je tadašnjem direktoru Otmaru Wiesmeyru prilikom osnivanja državno priznatog austrijskog instituta za izobrazbu sugerirao: "Vi zadržite logoterapiju – ja ću zadržati egzistencijalnu analizu!", došla je kap koja je prelila čašu. Nitko od nas nije želio da se Franklovo genijalno djelo razdvoji, bez obzira kako ga nazivali. Sam Frankl molio je Länglea da svoje "izmijenjeno" učenje - koje više nije bilo kompatibilno s Franklovim koncepcijama - imenuje bilo kako drugačije osim logoterapije ili egzistencijalne analize. Želja koja se do danas, gotovo četvrt stoljeća nakon Franklove smrti, nije ispunila.

Kao rezultat ove uvrede, mnoge logoterapijske udruge i društva neminovno su ponovno napisala pojam "egzistencijalna analiza" na svoje zastave, kako ne bi izgubili originalno Franklovo djelo zbog organizacije koja je Frankla odbacila kao "staromodnog". Vjerojatno se pojam "egzistencijalna analiza" ne bi spasio od zamućenja, ali se želio zaštititi od zlouporabe. Osobno još uvijek vjerujem da je to prilično nesretan izbor izražavanja koji će kad-tad mirovati. Zapravo, logoterapiju se internacionalno shvaća kao cjeloviti paket dostojanstvene slike čovjeka, izvrsne teorije i učinkovitih terapijskih uputa – a to ona i jest!

Elisabeth Lukas

Copyright © 2021 Elisabeth-Lukas-Archiv